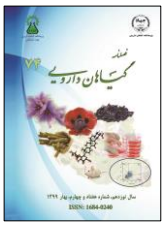
فصلنامه گیاهان دارویی

Journal homepage: www.jmp.ir

پژوهشکده گیاهان دارویی
جهاد دانشگاهی

مقاله تحقیقاتی

راهکارهای درمانی بیماری زردی نوزادان توسط عطاری‌های استان مازندران: یک مطالعه مقطعی توصیفی

مولود فخری[۱]، محمد آزادبخت[۱،۵،*]، سیده صدیقه یوسفی[۱]، سید نورالدین موسوی نسب[۲]، رویا فرهادی[۳]، مسعود آزادبخت[۴]، علی داوودی[۵]

[۱] مرکز تحقیقات طب سنتی و مکمل، پژوهشکده اعتیاد، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران

[۲] دانشکده بهداشت، دپارتمان آمار حیاتی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران

[۳] گروه کودکان، بیمارستان بوعلی، دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران

[۴] موسسه سنا، ساری، ایران

[۵] دانشکده داروسازی، دانشگاه علوم پزشکی مازندران، ساری، ایران

اطلاعات مقاله

گل‌واژگان:
بیلی‌روبین
داروهای گیاهی
زردی نوزادان
عطاری

چکیده

مقدمه: زردی نوزادان، یک بیماری ناشی از عدم متابولیسم طبیعی بیلی روبین است که جهت درمان آن مردم به طب سنتی گرایش بسیار زیادی دارند. **هدف:** هدف از این بررسی راهکارهای درمانی بخصوص درمان‌های گیاهی، مؤثر در درمان زردی نوزادان به صورت تفکیک شده برای مادر و نوزاد بر مبنای طب سنتی شفاهی نقل شده توسط عطاران در استان مازندران می‌باشد. **روش بررسی:** این مطالعه مقطعی توصیفی در سال ۱۳۹۴ بر روی کلیه‌ی عطاران استان مازندران و با استفاده از یک پرسشنامه به روش گلوله برفی نمونه‌گیری صورت گرفت. داده‌های مربوط به چگونگی درمان زردی نوزادان با استفاده از فرآورده‌های طبیعی به روش مستقیم جمع‌آوری شد. **نتایج:** این مطالعه نشان داد که ۱۲ گیاه دارویی برای نوزاد و ۴۹ فرآورده‌ی گیاهی برای مادران نوزاد دچار زردی توصیه می‌شود. همچنین، ۸۷ نفر (۹۸/۹ درصد) از عطاری‌ها از شیر خشت به عنوان اولین انتخاب گیاه دارویی جهت تجویز به مادر و نوزاد نام برده‌اند. **نتیجه گیری:** بر اساس این مطالعه، گیاهان دارویی شیرخشت، خاکشی، کاسنی و ترنجبین به عنوان گیاهان دارویی اصلی بودند که در استان مازندران برای درمان زردی نوزادان استفاده می‌شوند. بهرحال این تحقیق گام اول جهت شناسایی و توسعه داروهای جدید جهت درمان زردی نوزادان است و نیاز به مطالعات تکمیلی فارماکگنوستیک، فارماکولوژی، توکسیکولوژی، حیوانی و بویژه انجام فازهای مختلف بالینی برای ارزیابی اثرات دقیق این داروها می‌باشد.

۱. مقدمه

زردی نوزادان یک مشکل کلینیکی جهانی بخصوص در ناحیه‌ی آسیا و با شیوع بیشتر در جنوب و جنوب شرقی آسیاست. مسلماً عوامل ژنتیکی در ایجاد اختلاف در شیوع زردی و قدرت پاکسازی بیلی‌روبین در نژادهای مختلف مؤثر است [۲، ۱]. از طرف دیگر تقریباً تمامی نوزادان در هفته اول پس از تولد دچار افزایش گذرا در میزان بیلی‌روبین سرم شده و این زردی بالینی تقریباً در ۶۰٪ نوزادان ترم و در ۸۰٪ نوزادان

* نویسنده مسؤول: mazadbakht@mazums.ac.ir

تاریخ دریافت: ۲۲ اردیبهشت ۱۳۹۷؛ **تاریخ دریافت اصلاحات:** ۱۷ اردیبهشت ۱۳۹۸؛ **تاریخ پذیرش:** ۱۷ اردیبهشت ۱۳۹۸

doi: 10.29252/jmp.19.74.255

© 2020. Open access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

[Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2]
[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255]

نارس دیده می‌شود. همچنین، تعداد بسیار کمی از آنها ممکن است بیماری زمینه‌ای مهمی داشته باشند [۴، ۳]. اهمیت زردی نوزادان بیشتر مربوط به عوارض خطرناک ناشی از افزایش این ماده بر روی مغز بوده که منجر به صدمات ملایم تا شدید و غیرقابل برگشت مغزی و حتی از دست دادن شنوایی (در نوزادان نارس) و مرگ می‌شود [۸–۵، ۳، ۱]. همچنین، یک ارتباط مثبت بین زردی نوزادان و اختلالات اوتیسم و اختلالات تکامل فیزیولوژیک گزارش شده است [۹]. درمان‌های معمول برای زردی نوزادان فتوتراپی و تعویض خون می‌باشد. فتوتراپی دارای عوارضی مانند آسیب شبکیه، دهیدراتاسیون، موتاسیون، تعویض کروماتیدهای خواهری و سندروم نوزاد برنزه و تعویض خون نیز با عوارض جانبی متعدد و حتی مرگ همراه می‌باشد [۱۲–۱۰]. بر اساس تخمین سازمان بهداشت جهانی در حدود ۸۰–۷۰٪ از مردم برای مراقبت‌های بهداشتی اولیه‌ی خود به منابع گیاهی توصیه شده توسط طب سنتی در کشورشان وابسته‌اند و حتی این سازمان داروهای گیاهی را به دلیل عوارض جانبی کمتر در دوز توصیه شده، مورد توجه و توصیه قرار داده است [۱۵–۱۳].

در طب سنتی ایران با پیشینه‌ی بیش از ۴۰۰۰ سال، انتخاب گیاهان دارویی و محصولات طبیعی جهت پیشگیری و درمان توصیه شده است [۱۶]. طب سنتی ایران به دو قسمت مکتوب و شفاهی تقسیم شده است [۱۷]. در بخش شفاهی، دانش و مهارت طب سنتی از نسلی به نسل دیگر توسط درمانگران محلی، بومی و در برخی موارد عطاران منتقل شده است [۱۸]. بخصوص در مورد بیماری‌هایی مانند زردی نوزادان به دلیل سکوت طب سنتی مکتوب، دانش طب سنتی شفاهی اهمیت بیشتری پیدا می‌کند. این درمانگران، کسانی بوده که خانواده، اقوام یا نزدیکان آنها از سالیان پیش درمانگری انجام داده و دانش در مورد کاربرد گیاهان دارویی و سایر درمان‌ها بر مبنای دیده‌ها، تجربیات و اعتقادات آنها و بر مبنای طب سنتی ایران بود و متأسفانه این دانش اغلب به صورت گفتاری و زبانی از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شد که در صورت بی‌توجهی از بین می‌رفت. گروه دوم کسانی هستند که علاوه بر تجربیات عملی، به صور مختلف از تحصیلات دانشگاهی یا دوره‌های آموزشی در مورد گیاهان دارویی و درمان‌های سنتی اطلاع یافته و مورد اعتماد مردم محلی خود بودند. مردم در مناطق شهری علی‌رغم دسترسی به طب مدرن، هنوز دارای گرایش مراجعه به عطاری‌ها به عنوان درمانگران سنتی هستند [۱۸، ۱۶]. بنابراین مستندسازی تجربه آن دسته از عطاران که نقش درمانگر سنتی را دارند، به یافتن داروهای جدید جهت درمان زردی نوزادان کمک می‌کرد. از لحاظ سابقه تحقیق، بررسی هایی در رابطه با گیاهان دارویی و درمان زردی بالغین در جهان و ایران صورت گرفته است [۲۱–۱۹]. ولی تاکنون کار پژوهشی در رابطه با گیاهان دارویی و فرآورده‌های گیاهی مورد مصرف در زردی نوزادان به طور اختصاصی صورت نگرفته است. تفاوت ماهوی زردی نوزادان با بالغین از یک سو و درمان‌های متفاوت برای نوزاد و مادر شیرده جهت تعدیل شیر مصرفی نوزاد لزوم تحقیقات گسترده در زمینه گیاهان دارویی جهت درمان زردی نوزاد را آشکار می‌سازد. بنابراین با توجه به اهمیت زردی نوزادان و هزینه‌های متعدد مادی و معنوی آن و رویکرد مردم به استفاده از گیاهان دارویی و طب سنتی، این مطالعه با هدف تعیین درمان‌های زردی نوزادان بخصوص درمان‌های گیاهی بر مبنای طب سنتی مردمی صورت گرفته است.

۲. روش بررسی

این مطالعه مقطعی توصیفی در مناطق مختلف شهری استان مازندران از فروردین لغایت مهرماه سال ۱۳۹۴ انجام پذیرفت. قبل از شروع مطالعه، ابتدا اطلاعات لازم در مورد شهرستان‌ها و عطاری‌ها به ترتیب از استانداری و اداره کل پست استان مازندران اخذ شد. جامعه مورد مطالعه کلیه عطاری‌های استان مازندران بوده که در فروشگاه‌های عطاری مشغول به کار بوده و به درمانگری شهرت داشته و حداقل

[Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2]
[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255]

۱ سال سابقه درمانگری در تجویز فرآورده‌های گیاهی و توصیه‌های درمانی یا تدابیر طب سنتی را داشته، بودند. با توجه به محدودیت جامعه مورد بررسی در استان، از روش سرشماری استفاده شد. شیوه تعیین درمانگران سنتی به روش گلوله برفی بوده است.

در کل از ۱۹۴ عطاری واقع در ۲۲ شهرستان مازندران ۸۸ عطاری انتخاب شدند. ابزار گردآوری داده‌ها فرم یا پرسشنامه بود. این پرسشنامه طی ۳ مرحله تهیه شد. در مرحله‌ی اول با استفاده از منابع طب سنتی، مقالات نظرات متخصصین طب سنتی و نظرات سایر اساتید محترم متبحر در طراحی پرسشنامه، پرسشنامه اولیه تهیه شد. در مرحله دوم بعد از کسب اجازه از معاونت محترم پژوهشی و کمیته اخلاق دانشگاه (IR.Mazums.REC.941316)، مطالعه‌ی پایلوتی صورت گرفت. نتایج تجزیه و تحلیل مطالعه‌ی پایلوت به ایجاد کدهای تکمیلی جهت توصیه‌های درمانی، گیاهان دارویی، رژیم غذایی، پرهیزات غذایی، روش های تهیه گیاه، اندام‌های مورد استفاده گیاه، شکل استفاده از گیاهان دارویی، دلایل استفاده از گیاه، عوارض ناشی از مصرف گیاهان دارویی و غیره انجامید. در مرحله‌ی سوم مجدداً پرسشنامه نهایی به تأیید نظرات استاتید و اعضا محترم هیأت علمی مرتبط رسید و پس از آن جهت تعیین پایایی پرسشنامه از جامعه آماری ۲۰ عطاری انتخاب و در دو بار به صورت Test- re- test پرسشنامه‌ها تکمیل و برای آنالیز از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شد و مقدار r (ضریب همبستگی) برای سوالات ۰/۷۵ (P< ۰/۰۰۱) حاصل شد. پرسشنامه حاوی فرم رضایت‌نامه، سوالاتی راجع به آگاهی درمانگران درخصوص مفاهیم کلی زردی نوزادان، علل مراجعه بیماران به آنها، منابع کسب اطلاعات طب سنتی و درمان زردی نوزادان، روش های درمانی، گیاهان دارویی نوزاد دچار زردی و روش درمان، رژیم غذایی توصیه شده برای مادر شیرده دارای نوزاد دچار زردی، عوارض معمول این فرآورده‌ها و شناسنامه گیاهان دارویی در مورد نام محلی گیاه، اندام مورد استفاده، کاربرد گیاه، فرم تهیه و مصرف گیاهان دارویی بود. سپس نمونه‌ها توسط عطاری‌ها تهیه و سپس خریداری شد. درنهایت از هر کدام نمونه هرباریومی تهیه و توسط متخصص سیستماتیک شناسائی شده و برای هر کدام شناسنامه هرباریومی تهیه شد [۲۹-۲۴].

بعد از تکمیل پرسشنامه، پژوهشگر با کنترل پرسشنامه در صورتی که ابهامی وجود داشت، به رفع آن اقدام نمود. نتایج به صورت کدهای تهیه شده برای سوالات نخست در نرم‌افزار EXCEL وارد شد. سپس برای تحلیل نتایج تحقیق داده‌ها وارد نرم‌افزار SPSS 16 شد و برای پیامدهای کیفی از آزمون آماری کای دو و برای متغیرهای کمی از تی تست استفاده شد.

۳. نتایج

تعداد کل عطاری‌ها در استان مازندران ۱۹۴ مورد بود، که از بین آنها ۸۸ پرسشنامه تکمیل و جمع‌آوری شد. تعداد ۸۱ نفر (۹۲/۰۴ درصد) مازندرانی بوده‌اند. تعداد ۶۲ نفر (۷۰/۵ درصد) مرد و ۲۶ نفر (۲۹/۵ درصد) زن بوده‌اند. سطح تحصیلات ۴۲ نفر (۴۷/۷ درصد) دیپلم و یا پایین‌تر و ۳۶ نفر (۴۰/۹ درصد) فوق‌دیپلم و لیسانس و ۱۰ نفر (۱۱/۴ درصد) دارای مدرک بالاتر از لیسانس بوده‌اند. ۷۳ نفر (۸۳ درصد) از مشارکت کنندگان در این تحقیق متاهل و ۲۰ نفر (۲۲/۷ درصد) متولد روستا بوده‌اند. تعداد مراجعین در طول یک ماه با تشخیص زردی نوزاد برای ۶۸ نفر (۷۷/۳ درصد) بیشتر از ۴ نفر بوده است. سایر ویژگی‌های درمانگران سنتی عطاری‌ها و تعداد مراجعین به آنها در جدول ۱ نشان داده شده است.

نتایج تحقیق نشان داد که ۷۱ نفر (۸۱ درصد) از درمانگران سنتی اطلاعات مربوط به گیاهان دارویی و شیوه درمان سنتی را به صورت سینه به سینه از درمانگران سنتی پرتجربه، از والدین و اقوام یا از اساتید طب سنتی و ۱۷ نفر (۱۹/۳ درصد)

[Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2]
[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255]

از طریق تحصیلات دانشگاهی یا دوره‌های آموزشی و منابع مکتوب طب سنتی کسب نموده‌اند. درمانگران در پاسخ به این سوال که برای درمان زردی نوزاد چه توصیه‌ای دارند، ۱۴ نفر (۱۵/۹ درصد) را از ابتدا به پزشک ارجاع داده و ۲۴ نفر (۲۷/۳ درصد) خود شخصاً اقدام به درمان نوزاد نموده و ۵۰ نفر (۵۶/۸ درصد) ابتدا توصیه خود را مطرح کرده و در ضمن توصیه به مراجعه به پزشک نیز نمودند. در این مطالعه همچنین مقایسه‌ای بین جنسیت درمانگر و درمان توصیه شده برای نوزاد دچار زردی انجام شد که نشان داد مردها ۳۵/۵ درصد در مقابل ۷/۷ درصد خانم‌ها خودشان شخصاً اقدام به درمان زردی نوزاد نمودند. همچنین، خانم‌ها در ۱۹/۲ درصد از موارد و مردان در ۱۴/۵ درصد موارد بیمار را به پزشک ارجاع دادند.

جدول ۱. توزیع ویژگی‌های دموگرافیک درمانگران سنتی عطاری‌های استان مازندران

متغیرها	انحراف معیار + میانگین	CT95%	Median
سن (سال)	۳۵/۷± ۹/۹	۳۵/۷-۳۹/۹	۳۵
مدت اقامت در استان مازندران (سال)	۲۷/۵±۱۶/۵	۲۴/۰۱-۳۰/۹۹	۳۰
تجربه (سال)	۱۰±۸/۳	۸/۱۹-۱۱/۷۲	۷
تعداد مراجعین با مشکل زردی در سال	۴۳/۰۸ ± ۲۱/۴	۵/۳۳-۹/۷۳	۴۰

در مورد گیاهان دارویی که به نوزادان دچار زردی تجویز می‌کردند، نظرات درمانگران عبارت بود از شیر خشت (۸۷ نفر)، ترنجبین (۵۵ نفر)، عرق کاسنی به همراه شیرخشت (۱۵ نفر)، دم کرده نیشکر (۲ نفر)، دم کرده عناب (۲ نفر)، دم کرده خارمریم (۱ نفر)، عرق کنگر فرنگی (۱ نفر)، عرق بیدمشک (۱ نفر)، دم کرده بنفشه (۱ نفر)، دم کرده پنیرک (۱ نفر)، دم کرده مخلصه (۱ نفر) و دم کرده فلوس (۱ نفر). جدول ۲ به صورت جزئی گیاهان مورد مصرف و اطلاعات آنها را نشان می‌دهد.

فرم تجویز به نوزاد تا حد امکان ابتدا عرق و بعد دم کردنی (به همراه مقداری شکر در صورت لزوم) بود. همچنین، میزان آن هر بار حداکثر ۱ قاشق چای خوری و دفعات برحسب وزن و شرایط نوزاد دو تا سه بار در روز بوده است. طول درمان معمولاً از چند روز تا سه هفته تا زمان بهبودی است.

در مورد گیاهان دارویی که به مادرشیرده دارای نوزاد دچار به ادعای درمانگران نمی‌توان از تمامی گیاهان مصرفی در نوزادان استفاده نمود.

از بین درمان‌های رایج در بین درمانگران قدیمی تبدیل شیر مادر به دارو نیز ذکر شد. بدین‌ترتیب که شیرمادر به هر مقدار که بتواند دوشیده شده و سپس یک سنگ مرمر آبرفتی سفید داغ شود و به مدت ۱-۲ دقیقه در داخل شیر مادر گذاشته شود و پس از گذشت زمان لازم از شیر خارج شده و به نوزاد داده شود. از دیگر تدابیر رایج در بین درمانگران

[Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2]
[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255]

جدول ۲. فراوانی و مشخصات فرآورده‌های معرفی شده درمانگران سنتی استان مازندران برای نوزاد و اصلاح شیر مادر دارای نوزاد زرد در سال ۱۳۹۴

نام محلی	Voucher No.	نام علمی	نام خانواده	قسمت‌های مورد استفاده	نحوه و میزان مصرف	دلیل توصیه جهت کاربرد (بر اساس طب سنتی)	تعداد دفعات نام برده شده توسط عطاران
شیرخشت	E-27-4151	*Cotoneaster discolor* Pojark.	Rosaceae	میان	مصرف خوراکی توسط مادر و نوزاد. خوردن آب خیسانده یک قاشق غذاخوری شیرخشت حداکثر سه بار در روز توسط مادر و خیسانده آب یک قاشق چایخوری توسط نوزاد	ملین، مسهل مخصوص طفلان و پیران، مسهل صفرا، مقوی جگر و معده، پاک‌کنندهٔ خون، ضدتب، جهت سرفه و خشونت سینه و حلق مناسب است.	۸۷
خاکشیر	E-26-251	*Descurainia Sophia* (L.) Webb ex Prantl	Brassicaceae	دانه	مصرف خوراکی در مادر. خوردن یک قاشق غذاخوری خاکشیر شسته شده در یک لیوان قنداغ یا نبات داغ صبح ناشتا تا یک هفته	تنبُر، مقوی معده و هاضمه، ملین، مسکن ورم، تصفیه کنندهٔ خون و کبد، افزایش‌دهندهٔ میل جنسی، پاک‌کننده نخاع از مواد زائد، رفع گرفتگی صدا، افزایش‌دهندهٔ وزن و شفاف‌کننده پوست	۷۹
کاسنی	E-39-221	*Cichorium intybus* L.	Asteraceae	اندامی هوایی، ریشه	شستشوی بدن نوزاد با عرق کاسنی، مصرف خوراکی توسط مادر یا خوردن روزانه یک لیوان عرق آن توسط مادر	تصفیه‌کننده، بازکنندهٔ انسدادها در کبد و طحال و عروق، تنبُر، مقوی معده و قلب، مقوی معده و کبد و قلب است و همراه با فلوس در ورم حلق مؤثر است	۷۲

[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255] [DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2] [Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]

ادامه جدول ۲. فراوانی و مشخصات فراورده‌های معرفی شده درمانگران سنتی استان مازندران برای نوزاد و اصلاح شیر مادر دارای نوزاد زرد در سال ۱۳۹۲

نام محلی	Voucher No.	نام علمی	نام خانواده	قسمت‌های مورد استفاده	نحوه و میزان مصرف	دلیل توصیه جهت کاربرد (بر اساس طب سنتی)	تعداد دفعات نام برده شده توسط عطاران
ترنجبین	E-27-5110	*Alhagi maurorum* Medik.	Fabaceae	مان ترنجبین	مصرف ترنجبین به تنهایی یا به صورت ترکیب با شیرخشت به صورت خوراکی توسط مادر و نوزاد، خوردن خیسانده آن در آب جوش یک قاشق غذاخوری به تنهایی یا همراه با شیرخشت توسط مادر و دم کردهٔ ترنجبین برای نوزاد	ملین، مسهل، پاک کننده، تمیزکن از بین برنده صفرا، مؤثر در درمان سرفه و نرم‌کننده سینه و رافع تشنگی و مسهل بدون عارضه صفرا	۵۵
					صاف کنندهٔ خون، تمیزکن، اشتهاآور، بازکننده گرفتگی های مجراهای کبدی		
شاهتره	E-26-142	*Fumaria parviflora* Lam.	Fumariaceae	اندام هوایی	خوردن یک لیوان عرق آن به همراه کاسنی با خاکشیر و شکر سرخ و لیموترش به طور خوراکی توسط مادر روزانه تا زمان برطرف شدن زردی نوزاد	بازکننده گرفتگی‌ها و مقوی معده و پاک کننده خون و مناسب برای خارش و ملین شکمی	۳۰
						ملین، بازکننده گرفتگی های مجراهای کبدی	
نیشکر	F-4-71	*Saccharum officinarum* L.	Poaceae	ساقه	مصرف خوراکی توسط مادر، خوردن شیره پیشکر به عنوان ماده شیرین کننده توسط مادر	مقوی معده و پاک کننده خون و مناسب برای خارش و ملین شکمی، پاک‌کننده و پاک‌کننده مثانه	۱۳

[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255] [DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2] [Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]

ادامه جدول ۲. فراوانی و مشخصات فرآورده‌های معرفی شده درمانگران سنتی استان مازندران برای نوزاد و اصلاح شیر مادر دارای نوزاد زرد در سال ۱۳۹۴

نام محلی	Voucher No.	نام علمی	نام خانواده	قسمت‌های مورد استفاده	نحوه و میزان مصرف	دلیل توصیه جهت کاربرد (بر اساس طب سنتی)	تعداد دفعات نام برده شده توسط عطاران
بید	E-12-11	*Salix alba* L.	Salicaceae	برگ، پوست درخت	خوابانیدن نوزاد روی برگ درخت بید، جهت رفع حرارت کبد- مصرف خوراکی خوردن عرق گرفته شده از برگ بید روزانه نصف لیوان یا عصاره برگ آن ۲۵ تا ۶۰ میلی‌لیتر توسط مادر	تب‌بُر، مدرقوی، ضدیرقان، بازکننده مجراهای کبد، مقوی معده، مسکن، رافع سردرد و طپش قلب و تشنگی و مقوی معده و مغز و ضماد آن بند آورنده خونریزی	۱۰
بنفشه	E-215-11	*Viola odorata* L.	Violaceae	گل	وان دم کردهٔ بنفشه برای نوزاد خوردن خیسانده گل بنفشه روزانه یک قاشق غذاخوری توسط مادر	از بین برنده صفرای ملین ملایم، تصفیه‌کننده خون، ضدتب از بین برنده تشنگی و طپش قلب، از بین برنده سوزش ادرار و نزله و زکام و سرفه و نرم‌کننده سینه و حلق	۹
بارهنگ	E-37-21	*Plantago major* L.	Plantaginacea e	برگ و دانه	خوردن دم کرده یک قاشق مرباخوری تخم بارهنگ روزی ۲ تا ۳ بار توسط مادر	ضد تورم و التیام‌دهنده زخم‌ها، بازکنندهٔ مجراهای کبد، از بین برنده صفرا، تسکین بدآورنده خونریزی درونی و بیرونی بدن و درمان سوختگی درمان کننده زخم‌های مزمن	۲

[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255] [DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2] [Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]

ادامه جدول ۲. فراوانی و مشخصات فرآورده‌های معرفی شده درمانگران سنتی استان مازندران برای نوزاد و اصلاح شیر مادر دارای نوزاد زرد در سال ۱۳۹۴

نام محلی	Voucher No.	نام علمی	نام خانواده	قسمت‌های مورد استفاده	نحوه و میزان مصرف	دلیل توصیه جهت کاربرد (بر اساس طب سنتی)	تعداد دفعات نام برده شده توسط عطاران
						از بین برنده صفرا، تمیز، مفید در	
خرفه	E-18-41	*Portulaca oleracea* L.	Portulacaceae	تخم	- خوردن یک قاشق مرباخوری تخم خیسانده آن در آب سرد روزی ۱ تا ۲ بار توسط مادر - مالیدن عصارهٔ خرفه به بدن نوزاد	معالجه التهاب معده و کبد، خنک کننده، تصفیه کننده درمان سردرد گرم و برطرف‌کننده زگیل و از بین برنده خلط خونی و حرارت معده	۴
						- وان استفرزه برای نوزاد	
استفرزه	E-37-13	*Plantago ovata* Forssk.	Plantaginaceae	دانه	- خوردن لعاب یک قاشق مرباخوری استفرزه خیسانده شده در آب گرم روزی ۱ تا ۲ بار توسط مادر و گذاردن کودک در لعاب استفرزه خیسانده شده در آب گرم	مقوی دل، ملین، مفید برای تب‌های صفراوی مسکن سردرد صفراوی و خواب‌آور و کاهش‌دهنده نیروی جنسی و درمان‌کننده سرفه و مشکلات تنفسی	۳
نیلوفر	E-24-11	*Nymphaea alba* L.	Nymphaeaceae	تخم، ریشه، گل	- وان جوشانده گل برای نوزاد - خوردن خیسانده یک قاشق غذاخوری گل نیلوفر توسط مادر	ملین، مفید برای سرفه درمان زخم روده و همراه با سرکه درمان کننده کفگیری و مسکن سردرد و تب‌بر و رافع تشنگی و ملین شکم	۱
بهارنارنج	E-29-141	*Citrus aurantium* L.	Rutaceae	گل	برای شستشوی صورت و بدن نوزاد به صورت موضعی	آرامش‌بخش و ضد هیجانات، مفرح، از بین برنده نزله و درد سینه و طپش قلب و نفخ افزایش‌دهنده اشتها و نیروی جنسی	۳

[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255] [DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2] [Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]

ادامه جدول ۲. فراوانی و مشخصات فرآورده‌های معرفی شده درمانگران سنتی استان مازندران برای نوزاد و اصلاح شیر مادر دارای نوزاد زرد در سال ۱۳۹۴

نام محلی	Voucher No.	نام علمی	نام خانواده	قسمت‌های مورد استفاده	نحوه و میزان مصرف	دلیل توصیه جهت کاربرد (بر اساس طب سنتی)	تعداد دفعات نام برده شده توسط عطاران
					مصرف خوراکی در مادر و نوزاد، خیسانده پرههای داخلی ۱۰ سانتی‌متر از غلوس در		
غلوس	E-27-5313	*Cassia fistula* L.	Fabaceae	مغز میوه	یک لیوان آب جوش و خوردن آن همراه با یک قاشق غذاخوری روغن بادام شیرین توسط مادر	مسهل، مفید برای یرقان نیبور، ملین	۷
						تصفیه کبد، درمان یرقان سرتزة گرم و سرگیجه و درمان ورم حلق و درمان	
لیمو	E-29-142	*Citrus limon* (L.) Osbeck	Rutaceae	میوه	مصرف خوراکی توسط مادر	جوشش خون و التهاب معده و درمان استفراغ و تهوع و تب و درمان بازگشت غذا از معده	۶
						مصرف خوراکی توسط مادر، خوردن یک	
گل قاصدک	E-39-222	*Taraxacum officinale* (L.) Weber ex F.H. Wigg	Asteraceae	برگ، ریشه	استکان عرق برگ قاصدک توسط مادر روزانه، (خوراندن نوزاد در برگ گل قاصدک و تهیه قطاق)	مفید برای یرقان، از بین برنده صفرا، رفع ورم کبد	۵
					وان آب عناب خیسانده شده برای نوزاد		
عناب	E-212-121	*Ziziphus jujuba* Mill.	Rhamnaceae	میوه	نوشیدن آب خیسانده عناب توسط مادر، مصرف خوراکی در نوزاد به صورت دم کرده	خنک‌کنندهٔ کبد، ضد تب، ملین، از بین برنده خشونت صدا و سینه و حلق و صاف کننده خون و تولیدکننده خون خوب، مسکن درد معده و مثانه و کبد و کلیه	۵

[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255] [DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2] [Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]

ادامه جدول ۲. فراوانی و مشخصات فرآورده‌های معرفی شده درمانگران سنتی استان مازندران برای نوزاد و اصلاح شیر مادر دارای نوزاد زرد در سال ۱۳۹۴

نام محلی	Voucher No.	نام علمی	نام خانواده	قسمت‌های مورد استفاده	نحوه و میزان مصرف	دلیل توصیه جهت کاربرد (بر اساس طب سنتی)	تعداد دفعات نام برده شده توسط عطاران
						مفید برای برفک، مفید برای ورم کبد، ملین، درمان کننده آسم و درد سینه و	
ریوند	E-17-21	*Rheum Palmatum* L.	Polygonaceae	ریشه	مصرف خوراکی در مادر نوشیدن جوشانده ۵ گرم آن در آب روزانه توسط مادر	لخلخ خونی و درد معده و کبد و درمان سکسکه و زردی و تب و درد کلیه و مثانه و درمان کک و مک و لکه‌های صورت	۱
پنیرک	E-213-11	*Malva sylvestris* L.	Malvaceae	برگ، گل، تخم	مالیدن موضعی آن به صورت خیسانده به بدن نوزاد	ملین و مسهل، مفید برای زخم، جهت باز کردن گرفتگی کبد، نرم کننده سینه و حلق و شکم و درمان‌کننده سرفه خشک و گرم کلیه‌ها و مثانه	۴
گشنیز	E-218-211	*Coriandrum sativum* L.	Apiaceae	میوه	مصرف خوراکی در غذای مادر	خنک‌کننده بدن، علاج ورم، مقوی معده،دارای‌بخش، اشتهاآور، مسکن و مخدر درد و تحلیل برنده تودها و ماسب برای طپش قلب گرم و رماتیسم و کاهش‌دهنده نیروی جنسی	۴
تخم ریحان	E-36-47	*Ocimum basilicum* L.	Lamiaceae	تخم	نوشیدن یک قاشق مرباخوری به صورت شربت	مصرف خوراکی در مادر، افزایش شیر مادر، ملین، مقوی قلب و مفید برای نواسیر و خوراک‌آور	۴

[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255] [DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2] [Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]

ادامه جدول ۲. فراوانی و مشخصات فرآورده‌های معرفی شده درمانگران سنتی استان مازندران برای نوزاد و اصلاح شیر مادر دارای نوزاد زرد در سال ۱۳۹۴

نام محلی	Voucher No.	نام علمی	نام خانواده	قسمت‌های مورد استفاده	نحوه و میزان مصرف	دلیل توصیه جهت کاربرد (بر اساس طب سنتی)	تعداد دفعات نام برده شده توسط عطاران
سدر*	E-212-122	*Ziziphus spina-christi* (L.) Desf.	Rhamnaceae	برگ	به طور موضعی برای شستشوی نوزاد نافع است	می‌کند و باعث پاکسازی بدن می‌شود، درمان زردی مو و تقویت مو و مغز و پاکسازی پوست	۳
						ورم را تحلیل می‌برد و بدن را خنک	
زرشک	E-21-221	*Berberis vulgaris* L.	Berberidaceae	پوست ریشه، میوه	مصرف روزانه آب زرشک با خود زرشک توسط مادر	مصرف خوراکی در مادر و تهوع و استفراغ و بی‌اشتهایی و درمان کننده بواسیر و عفونت رحمی مؤمن و درمان کننده زخم روده‌ها و اسهال مزمن	۳
						از بین برنده صفرا، مقوی معده و کبد، مسکن حرارت معده و کبد، تصفیه کننده کبد و خون، از بین برنده تشنگی	
انار	E-217-31	*Punica granatum* L.	Punicaceae	میوه	مصرف خوراکی در مادر	درمان کننده خشونت سینه و سرفه و طپش قلب	۲
						از بین برنده صفرا، پاک کنندهٔ خون،	
گز*	E-215-411	Tamarix mannifera (Ehrenb.) Bunge	Tamaricaceae	مان، برگ	مصرف خوراکی توسط مادر وان برگ آب پز شده برای نوزاد	مسهل و پاک کنندهٔ خون	۲

[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255] [DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2] [Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]

ادامه جدول ۲. فراوانی و مشخصات فرآورده‌های معرفی شده درمانگران سنتی استان مازندران برای نوزاد و اصلاح شیر مادر دارای نوزاد زرد در سال ۱۳۹۴

نام محلی	Voucher No.	نام علمی	نام خانواده	قسمت‌های مورد استفاده	نحوه و میزان مصرف	دلیل توصیه جهت کاربرد (بر اساس طب سنتی)	تعداد دفعات نام برده شده توسط عطاران
					مصرف خوراکی در مادر	ملین، آرامبخش، ضد تورم، مقوی معده، رافع سردرد و طپش قلب و تشنگی و مقوی معده و مغز و ضماد آن بند آورنده خونریزی	
بیدمشک	E-12-13	*Salix aegyptiaca* L.	Salicaceae	گل	مصرف عرق آن به صورت شربت توسط مادر		۲
					مصرف عرق آن به صورت شربت توسط مادر	باز کنندهٔ گرفتگی‌های مجاری کلیه، درمان یرقان، ازدیادشیر مادران، قاعده آور	
رازیانه	E-218-28	*Foeniculum vulgare* Mill.	Apiaceae	ریشه - تخم	خوردن جوشانده یا دم کرده ۵ تا ۱۰ گرم بذر یا ۹ تا ۱۳ گرم از ریشه آن توسط مادر روزانه	به همراه آب سرد برطرف کننده حالت تهوع	۲
						مقوی هاضمه، موثر بر تقویت کبد، ضد ورم	
جنطیانا#	E-35-21	*Gentiana lutea* L.	Gentianaceae	ریشه	خوردن جوشانده ۵ گرم از ریشه گیاه توسط مادر	مسکن درد، برطرف کننده آمنوره و مقوی قلب	۱
						مفید برای یرقان، ضدتب	
پرسیاوشان	C-11-11	*Adiantum capillus-veneris* L.	Pteridaceae	برگ	مصرف خوراکی در مادر خوردن جوشانده یک قاشق غذاخوری یک تا سه بار در روز	پاک کنندهٔ سینه و بخش و درمان آسم و تنگی نفس و درد سینه، ادرارآور و برطرف کننده سنگ ادراری	۱

[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255] [DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2] [Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]

ادامه جدول ۲. فراوانی و مشخصات فرآورده‌های معرفی شده درمانگران استان مازندران برای نوزاد و اصلاح شیر مادر دارای نوزاد زرد در سال ۱۳۹۴

نام محلی	Voucher No.	نام علمی	نام خانواده	قسمت‌های مورد استفاده	نحوه و میزان مصرف	دلیل توصیه جهت کاربرد (بر اساس طب سنتی)	تعداد دفعات نام برده شده توسط عطاران
گرانگبین	E-27-5151	*Astragalus brachycalyx* Fisch.	Fabaceae	ماز	مصرف خوراکی در مادر مصرف خوراکی به عنوان شیرین کننده توسط مادر	ملین	۱
ولیک	E-27-4102	*Crataegus microphylla* C. Koch	Rosaceae	گل و میوه	مصرف خوراکی در مادر	صفرابر، مقوی اشتها، کاهش تحریک‌پذیری اعصاب مقوی معده و کبد گرم از بین برنده تهوع و استفراغ	۱
گزنه	E-14-41	*Urtica dioica* L.	Urticaceae	برگ، اندام هوایی	مصرف خوراکی در مادر استفاده از برگ گیاه در آش یا سوپ مادر	مدر، محرک کبد و کیسه صفرا افزایش دهنده ادرار و عرق و شیر و خون قاعدگی، پاک کننده سینه و شش و درمان کننده آسم و تنگی نفس و خشونت سینه	۱
ختمی	E-213-12	*Althaea officinalis* L.	Malvaceae	گل، تخم، ریشه	به صورت موضعی برای شستشوی نوزاد استفاده شود	مفید در ورم و التهاب، رفع تحریکات جلدی، ضد تورم مفید در درمان درد مفاصل زخم روده و اسهال	۱
جعفری	E-218-27	*Petroselinum crispum* (Mill.) Fuss	Apiaceae	تخم	استفاده خوراکی در غذای مادر	مدر و اشتهاآور، تصفیه‌کننده خون	۱
ترشک	E-17-41	*Rumex patientia* L.	Polygonaceae	اندام هوایی	استفاده خوراکی در غذای مادر	از بین برنده صفرا، ضد خارش پوست، مدر، خنک کننده و تنبیه اشتهاآور و درمان کننده اسهال	۱

[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255] [DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2] [Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]

ادامه جدول ۲. فراوانی و مشخصات فرآورده‌های معرفی شده درمانگران سنتی استان مازندران برای نوزاد و اصلاح شیر مادر دارای نوزاد زرد در سال ۱۳۹۴

نام محلی	Voucher No.	نام علمی	نام خانواده	قسمت‌های مورد استفاده	نحوه و میزان مصرف	دلیل توصیه جهت کاربرد (بر اساس طب سنتی)	تعداد دفعات نام برده شده توسط عطاران
بومادران	E-39-219	*Achillea millefolium* L.	Asteraceae	گل، سرشاخه‌های گلدار	شستشوی نوزاد با دم کرده گل بومادران	ضدعفونت، ضدالتهاب، ضد نفخ، باز کننده گرفتگی‌ها درمان انگل معدی و روده‌ای، درمان آمنوره و سنگ کلیه	۱
جو	F-4-41	*Hordeum vulgare* L.	Poaceae	میوه و جوانه	وان لعاب پخته جو ولرم برای نوزاد استفاده خوراکی در غذای مادر	خنک کننده بدن، افزایش شیر مادر، داروی ورم و تب گرم زدایندهٔ از بین برنده تشنگی و درمان جوشش یا گرمای خون	۱۳
قدومه	E-26-261	*Alyssum homalocarpum* L.	Brassicaceae	دانه	مصرف خوراکی دم کرده ۱۰ گرم آن روزانه توسط مادر	ملین افزایش اشتها و قدرت جنسی و چاق کننده و تمیز کننده رنگ پوست	۱
سپستان*	E-36-22	*Cordia myxa* L.	Boraginaceae	میوه	مصرف خوراکی در مادر خوردن جوشانده ۱۰ عدد آن دو بار در روز توسط مادر	ملین درمان سرفه و خشونت سینه و حلق و گرفتگی صدا و زخمهای روده‌ای	۱
مشکانیه	E-39-212	*Eupatorium cannabinum* L.	Asteraceae	سرشاخه گل دار	مصرف خوراکی توسط مادر	پاک کننده، اشتهاآور، ملین، معرق، مقوی کبد، باز کننده گرفتگی‌های مجراهای کبدی، ضد درد و ورم کبد	۱
تمر هندی*	E-27-533	*Tamarindus indica* L.	Fabaceae	میوه	خوردن روزانه ۲ تا ۳ عدد میوه آن به صورت خام یا به عنوان چاشنی در غذا	مسهل (از آلو لطیف‌تر است) تصفیه کننده خون، از بین برنده صفرا	۱

[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255] [DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2] [Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]

ادامه جدول ۲. فراوانی و مشخصات فرآورده‌های معرفی شده درمانگران سنتی استان مازندران برای نوزاد و اصلاح شیر مادر دارای نوزاد زرد در سال ۱۳۹۴

نام محلی	Voucher No.	نام علمی	نام خانواده	قسمت‌های مورد استفاده	نحوه و میزان مصرف	دلیل توصیه جهت کاربرد (بر اساس طب سنتی)	تعداد دفعات نام برده شده توسط عطاران
خارمریم	E-39-215	*Silybum marianum* (L.) Gaertn.	Asteraceae	ریشه، تخم	مصرف ریشه گیاه به صورت سرخ شده در کره یا ساقه‌های جوان آن در سالاد یا ترشی آن توسط مادر	آنتی هپاتو توکسیک، ضدهپاتیک، تسهیل مدر ادرار، افزایش میل جنسی و هضم کننده غذا	۱
بید خشت	E-12-12	*Salix excelsa* S.G.Gmel.	Salicaceae	مان	مصرف آن به عنوان شیرین‌کننده در غذای مادر	شیرین‌کننده، ملین، ضد تب	۱
گل محمدی	E-27-4121	*Rosa × damascene* Mill.	Rosaceae	گل	مصرف پودر گل خشک شده توسط مادر همراه با غذا یا دوغ	ملین، پاک‌کننده مجراهای بدن، بازکننده مجراهای بدن، از بین برنده صفرا افزایش میل جنسی و درمان سوختگی	۱
تاج خروس	E-18-51	*Amaranthus caudatus* L.	Amaranthaceae	برگ، تخم	مصرف جوشانده ۵۰ گرم روزانه توسط مادر یا خوردن خیسانده ۱۰ گرم آن در شیر روزانه	رفع حرارت معده و جگر	۱
کنگر فرنگی	E39-2121	*Cynara cardunculus* var. *scolymus* (L.) Fiori	Asteraceae	اندام هوایی	خوردن شاخه‌های جوان در غذا توسط مادر	محافظ کبد، مفید در بیماریهای کبدی، مفید برای هاضمه مدر ادرار، افزایش میل جنسی و هضم کننده غذا	۱
مخلصه	E-36-64	*Scrophularia striata* Boiss.	Scrophulariaceae	اندام هوایی، برگ	مصرف خوراکی در مادر و نوزاد خوردن عرق مخلصه	تقویت کبد و معده، ملین، درمان انسداد روده و از بین برنده اثر سموم در بدن	۱
صندل*	E-16-21	*Santalum album* L.	Santalaceae	چوب	مصرف خوراکی در مادر نوشیدن آب جوشانده ۵ گرم صندل به طور روزانه	ضدتورم، مفید در علاج تب، تقویت کننده کبد، آرام بخش و مسکن مفرح و مقوی قلب و درمان طپش قلب	۱
آلو	E-27-414	*Prunus domestica* L.	Rosaceae	میوه	مصرف خوراکی در مادر	ملین و مزلق، از بین برنده صفرا، مسهل	۱۱

*گیاهان غیر بومی استان

[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255] [DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2] [Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]

قدیمی توصیه عدم استفاده از لباس و میوه‌های زرد رنگ در مادر و نوزاد می‌باشد (توصیه توسط ۳ نفر). در انتها باید در نظر داشت که درمانگران جهت دوران بارداری بخصوص اواخر آن نیز نظرات متعددی در مورد چگونگی پیشگیری از بروز زردی در نوزاد ذکر نمودند. توزیع فراوانی نظر درمانگران سنتی عطاری‌ها نسبت به گیاهان دارویی تجویز شده جهت اصلاح مزاج شیر مادرشیرده دارای نوزاد دچار زردی در جدول ۲ ذکر شده است. درمان‌های موضعی برای نوزاد علاوه بر آنچه در جدول ۲ اشاره شده، شامل تهیه ضماد با سدر، ماست، کره گاوی و روغن بنفشه که توسط ۴ نفر توصیه شد. همچنین شست و شوی نوزاد با عرق بهار، عرق کاسنی، دم کرده ترنجبین، عصاره خرفه، گل سرشور نیز توصیه شده است. همچنین تهیه‌ی قنداق‌های خاص مانند قنداق کلم سفید (۲ نفر)، قنداق کاهوی سبز (۱ نفر) یا قنداق برگ بید (۱ نفر)، همچنین قرار دادن نوزاد در برنج پخته شده‌ی ولرم (۲ نفر) و جو پخته شده‌ی ولرم (۲ نفر) و درنهایت حجامت ناحیه گوش (۵ نفر) از دیگر درمان‌های موضعی مورد توصیه‌ی درمانگران بوده است.

در مورد رژیم غذایی درمانگران، به دلیل اینکه مزاج گرم بیماری زردی، به طور کلی مصرف غذاهای دارای مزاج گرم را توسط مادران شیرده منع کرده بودند. با این حال توجه به شرایط و ویژگی‌های مادرشیرده و نوزادش اهمیت داشته و در طب سنتی نمی‌توان یک تجویز یکسان را برای همه‌ی افراد اعمال نمود. از پرهیزهای خاصی که اکثریت (۷۳ نفر) درمانگران موافق بودند سیر و پیاز خام بود. در سایر موارد عسل (۱ نفر) و تخم‌مرغ (۱ نفر) جزء موارد پرهیز کامل ذکر شد. گوشت‌های ملایم‌تر مثل گوشت بلدرچین (۴ نفر) به جای گوشت مرغ توصیه شد. مصرف ملین‌ها و مایعات نیز در مادر به دلیل ایجاد لینت مزاج در نوزاد نیز توصیه می‌شد. همچنین مصرف آجیل‌ها بخصوص نوع شور آن (۱۵ نفر) که اغلب مزاج گرم دارند (بجز بادام و تخم کدو) محدود شد. غذایی که توسط درمانگران مورد تایید بود (۵۵ نفر) سوپ جو بوده که در آن گشنیز، جعفری به مقدار کم آلو استفاده می‌شد. دم‌پختک‌ها با سبزیجات با مزاج سرد مثل گشنیز و اسفناج (۱۵ نفر) نیز پیشنهاد شد. دیدگاه درمانگران سنتی در مورد خصوصیات غذاهای مفید و مضر در طول دوره درمان زردی نوزاد در مادر شیرده بر اساس مبانی طب سنتی شفاهی در جدول ۳ نشان داده شد. نتایج پژوهش نشان داد که درمانگران مهم‌ترین علت مراجعه بیماران برای دریافت درمان های سنتی را عارضه‌ی کمتر آنها دانسته و کم اهمیت‌ترین علت را مربوط به عدم دسترسی به بیمارستان و مطب پزشکان ذکر نمودند (جدول ۴).

جدول ۳. ویژگی‌های غذای مصرفی مفید و یا مضر در زردی دوره‌ی نوزادی بر حسب توصیه درمانگران سنتی مازندران سال ۱۳۹۴

غذاها	غذاهای مفید (نفر)	غذاهای مضر (نفر)	عدم اطلاع (نفر)
غذاهای با طبع سرد	۸۵	۱	۲
غذاهای با طبع گرم	۱	۷۳	۱۴
غذاهای تند	۱	۶۹	۱۸
غذاهای پرچرب	۲	۶۷	۱۹
غذاهای ترش	۱۶	۳۳	۳۹
ملین‌ها	۴۵	۸	۳۵
مایعات فراوان	۷۲	۱	۱۵

[Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2]
[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255]

جدول ۴. عوامل مؤثر بر مراجعه مادران به عطاری‌ها جهت درمان زردی نوزاد و دریافت فرآورده‌های دارویی به ترتیب اهمیت بر حسب دیدگاه عطاران

عوامل	تعداد
عارضه کمتر درمان‌های طب سنتی	۷۴
سطح بالای هزینه‌های درمانی در بیمارستان‌ها و مطب پزشکی	۶۶
سطح پایین هزینه درمان‌های سنتی	۵۳
دسترسی آسان به درمان‌های سنتی	۴۹
رضایت از درمان‌های طب سنتی	۴۰
عدم رضایت از درمان‌های طب مدرن	۳۵
عدم دسترسی به بیمارستان و پزشک جهت درمان‌های جاری	۱۸

با توجه به اینکه عوامل متعددی برای مراجعه‌ی مادران به عطاری‌ها وجود دارد و با در نظر گرفتن این موضوع که هر یک از مادران صرفاً یک دلیل یا یک عامل خاص را برای مراجعه‌ی خود به عطاری‌ها اعلام ننموده‌اند و عوامل مختلفی را ذکر کرده‌اند، فلذا مجموع فراوانی‌های ذکر شده در جدول ۴ با تعداد کل مادران برابر نیست.

۴. بحث

به طور کلی بر اساس نتایج این تحقیق درمانگران سنتی عطاری‌های مناطق شهری استان مازندران از ۴۹ گونه گیاهی متعلق به ۳۱ خانواده گیاهی برای درمان زردی نوزادان استفاده می‌نمایند. خانواده‌های گیاهی عبارتند از:

Asteraceae (۶ گونه)، Rosaceae و Fabaceae (هر کدام ۴ گونه)، Salicaceae و Apiaceae (هر کدام ۳ گونه)، Malvaceae، Plantaginaceae، Rhamnaceae، Polygonaceae، Poaceae و Rutaceae (هر کدام ۲ گونه) و Fumariaceae، Brassicaceae، Boraginaceae، Berberidaceae، Amaranthaceae، Santalaceae، Portulacaceae، Punicaceae، Pteridaceae، Nymphaeaceae، Lamiaceae، Gentianaceae، Urticaceae، Tamaricaceae، Scrophulariaceae، Violaceae (هر کدام ۱ نمونه) تعلق داشتند. گیاهان دارویی مندرج در جدول ۲ از دیدگاه درمانگران با ۵ هدف ذیل مورد استفاده قرار می‌گیرند [۲۳، ۲۲].

۱- گیاهان دارویی که از طرق مختلف باعث خروج مواد سمی از بدن می‌شوند. ملین‌ها، مسهل‌ها، مدرها، تصفیه‌کنندگان خون و یا کبد و یا کلیه در این دسته قرار می‌گیرند.

۲- گیاهان دارویی که باعث حفاظت از کبد شده و در پیشگیری و یا درمان بیماری‌های کبد مثل یرقان مؤثر هستند.

۳- گیاهان دارویی که با افزایش دفع صفرا از کیسهٔ صفرا باعث قلع و قمع صفرا از بدن می‌شوند.

۴- گیاهان دارویی که باعث بهبود و تقویت سلامت و عملکرد کبد و یا کیسه صفرا می‌شوند. برای مثال باعث باز شدن انسدادها در کبد می‌شوند.

۵- گیاهان دارویی که باعث بهبود و تقویت سلامت و عملکرد دستگاه هاضمه و جریان گوارش در بدن می‌شوند.

به طور خلاصه از نظر درمانگران برای درمان زردی نوزاد به دو صورت می‌توان اقدام نمود. حالت اول درمان خود نوزاد با گیاهان دارویی به صورت خوراکی و یا موضعی می‌باشد. درمان‌های موضعی شامل تهیه انواع ضُماد، وان، قنداق، حمام و حجامت بوده است.

[Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2]
[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255]

در حالت دوم اگر مادری به نوزاد خود شیر می‌دهد علاوه بر پرهیز از غذاهایی با مزاج گرم، گیاهان دارویی نیز تجویز شده تا با اصلاح مواد موجود در شیر مادر به درمان زردی نوزاد اقدام شود.

در مطالعه‌ای که امیری و همکارانش در مورد گیاهان دارویی کاربردی در درمان یرقان در سال ۲۰۱۴ در مشهد انجام دادند، مجموعه گیاهی مرکب از ۳۷ گیاه متعلق به ۲۶ خانواده گیاهی را مورد ارزیابی قرار داده شد. در حالی که در پژوهش حاضر ۴۹ گونه گیاه متعلق به ۳۰ خانواده گیاهی را بررسی شد. در مطالعه امیری و همکاران (۱۳۹۴) خانواده‌های گیاهی که بیشترین کاربرد را داشتند شامل تیره نخود (Fabaceae) با ۵ گونه، تیره هفت‌بند (Polygonaceae) با ۴ گونه، تیره کاسنی (Asteraceae) با ۳ گونه، بارهنگ (Plantaginaceae) با ۲ گونه و تیره بید (Salicaceae) با ۲ گونه بود. تعداد ۶ گیاه اصلی برای درمان زردی دوره نوزادان که در مطالعه امیری داده شده بود شامل ترشک، کاسنی، ترنجبین، شیرخشت و فلوس بوده است. در مطالعه حاضر ۶ گیاه برای درمان زردی دوره نوزادی که به نوزاد داده می‌شد به ترتیب اولویت شامل شیرخشت، ترنجبین، کاسنی، نیشکر، عناب و خارمریم بود. بنابراین در مازندران ترشک و فلوس در اولویت تجویز برای نوزاد وجود نداشت. ترشک به لحاظ ترش بودن و خاصیت قبوضیت ممکن است در برقراری جریان شیر مادر تأثیر مناسبی نداشته باشد. همچنین کاسنی در مطالعه‌ی حاضر به تنهایی برای نوزاد تجویز نشده و حتماً باید همراه با شیرخشت به عنوان مصلح آن داده می شود. پس در مجموع در مطالعهٔ امیری ۲ گیاه اصلی برای تجویز به نوزاد به ترتیب ذکر شده ترشک و کاسنی بوده در حالیکه در مطالعه‌ی حاضر شیرخشت و ترنجبین بود. بنابراین اولین گیاه پرمصرف در مازندران (شیرخشت)، در مشهد اولویت پنجم توصیه شده است. البته گونه‌های شیرخشت در دو استان متفاوت بود. پژوهش انجام شده در مشهد نشان می‌دهد که ساکنان محلی به گیاهان دارویی برای درمان اعتماد دارند و پیشنهاد می‌کند که تجارب بیشتر کلینیکی احتیاج است تا ارزیابی علمی این درمان‌های وسیع گیاهی با اثرات احتمالی بیواکتیو صورت پذیرد [۱۹].

دومین گیاه پرمصرف توصیه شده جهت مادر شیرده دارای نوزاد دچار زردی گیاه خاکشی بوده که توسط ۷۹ نفر از درمانگران سنتی توصیه شده است. خاکشی در منابع طب سنتی ایران به عنوان یک گیاه دارای اثر ملین در صورتی که در آب سرد ریخته شود و ضد اسهال‌های ساده به صورت جوشانده استفاده می‌شده است [۲۲].

گیاه کاسنی با نام علمی *Cichoriun intybus* که مورد تأکید ۷۲ نفر از عطاران مازندران بود و بعد از خاکشی به عنوان سومین داروی طبیعی برای بکارگیری در مادران دچار زردی نوزادان مطرح شده است، در منابع طب سنتی ایران نیز برای درمان بیماری‌های کبد استفاده می‌شده است [۲۲]. محمود مصدق و همکاران (۲۰۱۲) در مطالعه‌ای اتنوبوتانیک که به ارزیابی درمان‌های سنتی گیاهی مورد استفاده در کهگیلویه و بویراحمد پرداخته شده، کاسنی به عنوان داروی یرقان نام برده شده است و توصیه شده که عرق کاسنی یا خود کاسنی خورده شود. همچنین، پختن کاسنی و خوردن آن با ماست هم مفید دانسته شده است. از پودر گل کاسنی نیز برای یرقان استفاده می‌شد. همچنین از دو گیاه باکالو یا علف چشمه (*Nasturtium officinale*) از خانواده‌ی شب بو (Brassicaceae) که بخور اندام هوایی آن مناسب دانسته شده و گیاه دون مهری (*Chenopodium foliosum*) از خانواده اسفناج (Chenopodiaceae) استفاده می‌شده است [۲۱]. در مجموع ۱۳۸ گیاه دارویی متعلق به ۵۲ خانواده گیاهی بررسی شده و برای درمان زردی نوزاد ۲ گیاه توصیه شده که متفاوت با مطالعهٔ حاضر و ۱۵ گیاه مشابه مطالعه‌ی حاضر است ولی کاربرد آن مصارف دیگری بجز درمان زردی داشته است. بنابراین تنها تشابه مطالعه‌ی حاضر با پژوهش مصدق در استفاده

[Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2]
[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255]

از کاسنی بود. در مطالعه‌ی مصدق در ۱۵ گیاه با مطالعه‌ی حاضر تشابه داشت ولی مورد مصرف گیاهان درمان زردی نبود.

مطالعات متعددی درخصوص بکارگیری شیرخشت و ترنجبین در درمان زردی نوزادان انجام شده است [۱۶-۱۴]. در مطالعه‌ی طرهانی و همکاران، ترنجبین خوراکی اثری بر کاهش زردی فیزیولوژیک نوزادان نداشت. البته هنوز مطالعات بیشتری مورد نیاز است [۳۱، ۳۰]. در مورد مطالعات مرتبط با تحقیق حاضر در خارج از ایران شارما (Sharma) و همکاران (۲۰۱۲) از هند مطالعه‌ای اتنوبوتانیک در مورد درمان زردی با گیاهان دارویی در جوامع بدوی در ناحیه‌ی زیر هیمالیا را به انجام رساندند. تعداد ۴۰ گیاه دارویی از ۳۱ خانواده گیاهی در ۳ جامعه‌ی مذکور گزارش شد که در هیچ یک از آنها به شیرخشت به عنوان درمان زردی نوزادان اشاره نشده است [۲۰]. در این مطالعه از بین ۴۰ گیاه نام برده شده ۷ گونه کاملاً مشابه مطالعه‌ی ما بود که عبارتند از: تخم ریحان، بارهنگ، خرفه، انار، گزنه، فلوس، نیشکر لازم به ذکر است که در این مطالعه در مورد درمان‌های مربوط به یرقان است، ولی در مورد درمان زردی نوزادان اشاره‌ای به میان نیامده است. در این مطالعه تأکید شد که علیرغم پیشرفت‌های زایدالوصف در زمینه پزشکی مدرن، گیاهان هنوز نقش مهمی را در درمان بیماری‌های گوناگون کبد داشته به طوری که تعداد زیادی از گیاهان و فرمول‌های تهیه دارو به عنوان داروهای محافظ کبد مطرح شده‌اند [۲۰].

مطالعه‌ای توسط اوگور کاکیلسیگلو و همکاران (۲۰۱۱) با هدف بررسی گیاهان دارویی و تثبیت کاربرد و نام محلی گیاهان مورد نظر که به منظور مقاصد پزشکی توسط مردم مدن کانتی واقع در ناحیه شرق آناتولی ترکیه به کار می‌رود، در مورد ۸۸ گیاه که متعلق به ۴۱ خانواده گیاهی بوده‌اند، انجام شد. بر اساس این مطالعه، تعدادی از گیاهان دارویی ذکر شده مشابه ایران بود. ولی در مورد زردی نوزادان داروی گیاهی خاصی نام برده نشده است و از خانواده‌ی گل‌سرخ فقط به *Cotoneaster nummularia* به عنوان اکسپکتورانت اشاره شده است. این موضوع نشان داد که شیرخشت در نواحی مورد تحقیق در ترکیه برای درمان زردی نوزادان استفاده نمی شود [۳۲]. در این تحقیق برای درمان یرقان به گیاه زرشک اشاره شده است. همچنین ۹ گیاه در این مطالعه مشابه مطالعه‌ی حاضر بود ولی کاربرد و خواص آنها ارتباطی با درمان زردی نداشت. در مورد ۱۲ گیاه تجویز شده به نوزاد، به جز بیدمشک، سایر موارد به نوعی روی کبد یا صفرا یا هر دو مؤثرند. همچنین به جز کاسنی، کنگر و خارمریم همگی ملین یا مسهل بودند. همچنین، بایستی شیرخشت به کاسنی شده که حالت شیرینی و لینت مزاج در این گیاه تثبیت شود. کنگرفرنگی و خارمریم نیز علاوه بر مؤثر بودن بر کبد، مدر هستند [۲۳، ۲۲]. بنابراین ایجاد لینت مزاج و اثر مثبت بر کبد و صفرا از کلیدهای اصلی انتخاب دارو برای زردی نوزادان است. البته این گیاهان اگر خاصیت تصفیه‌کنندگی خون را نیز داشته باشند، در اولویت قرار می‌گیرند. به همین دلیل است که شیرخشت، ترنجبین، کاسنی همراه شیرخشت و نیشکر جز اولویت ۱ تا ۴ درمانی برای نوزاد در مطالعه حاضر محسوب شده‌اند. در مبحث داروهای نوزادان، بر روی شیرخشت، ترنجبین، عناب و خارمریم مطالعات کارآزمائی بالینی نیز صورت گرفته است [۳۴، ۳۳، ۳۰، ۱]. ولی نتایج به دست آمده هنوز قابل قضاوت نیست و انجام مطالعات کارآزمایی بالینی به صورت ترکیبی در این موارد می‌تواند کمک‌کننده باشد. خارمریم بخصوص گیاه شناخته شده‌ای در دنیاست ولی در مازندران برای نوزاد و مادر شیرده کمتر توصیه می‌شود.

۵. نتیجه‌گیری

یافته‌های این تحقیق حاکی از آن است که درمانگران سنتی در مازندران از ۴۹ گونه گیاهی برای درمان زردی نوزادان بهره می‌بردند. هر چند که استفاده از شیرخشت، ترنجبین،

[Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2]
[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255]

خاکشی، کاسنی و شاهتره اصلی‌ترین گیاه دارویی هستند که در مازندران برای زردی نوزادان استفاده می‌شوند [۳۶، ۳۵] ولی به نظر می‌رسد که گونه‌های گیاهی متعددی، بخصوص آلو، جو، بنفشه، فلوس، لیمو، عناب، زرشک، مخلصه، بیدمشک، و پنیرک در این ناحیه از کشور ایران برای زردی نوزادان استفاده شده که در سایر نواحی گزارش نشده است. با این حال استفاده از این منابع نیازمند مطالعات کامل فارماکگنوستیک، فارماکولوژی، توکسیکولوژی، حیوانی و بویژه انجام فازهای مختلف بالینی برای ارزیابی اثرات دقیق این داروهاست. لذا مطالعات علمی بالینی و آزمایشگاهی دقیق‌تر بر روی آنها پیشنهاد می‌شود.

مشارکت نویسندگان

این مطالعه توسط مولود فخری دانشجوی دکترای تخصصی پژوهشی بااساتید راهنما پروفسور دکتر آزادبخت و دکتر فرهادی طراحی و اجرا و نگارش گردید. دکتر یوسفی و دکتر موسوی نسب در آنالیز داده ها همکاری داشته اند. دکتر مسعود آزادبخت در شناسایی سیستماتیک گیاهان و دکتر داوودی در ویرایش مقاله مشارکت نموده اند.

تضاد منافع

کلیه نویسندگان اعلام میدارند که فاقد هرگونه تضاد منافع هستند.

تقدیر و تشکر

مطالعه حاضر بخشی از رساله دکترای تخصصی دانشجو مولود فخری به راهنمایی پروفسور محمد آزادبخت می‌باشد و حمایت مالی طرح توسط معاونت محترم تحقیقات و فناوری دانشگاه علوم پزشکی مازندران انجام شده است. در خاتمه از کلیه عطاران استان مازندران به دلیل همکاری خوبشان سپاسگزاریم.

منابع

1. Kassem LM and et al. Investigating the efficacy and safety of silymarin in management of hyperbilirubinemia in neonatal jaundice. *Medicine Science* 2013; 2 (2): 575-590.

2. Ho NK. Neonatal jaundice in Asia. *Baillière's Clinical Haematol.* 1992; 5 (1): 131-142.

3. Kliegman RM and et al. Nelson Textbook of Pediatrics E-Book. 2007: Elsevier Health Sciences.

4. Zarrinkoub F and et al. Epidemiology of hyperbilirubinemia in the first 24 hours after birth. *Tehran University Medical Journal TUMS Publications* 2007; 65 (6): 54-59.

5. Cashore WJ. Kernicterus and bilirubin encephalopathy. *Semin. Liver Dis*. 1988; 8 (2): 163-7.

6. Rubin RA. and et al. Neonatal serum bilirubin levels related to cognitive development at ages 4 through 7 years. *The Journal of Pediatrics* 1979; 94 (4): 601-604.

7. De Vries L. and et al. Relationship of serum bilirubin levels to ototoxicity and deafness in high-risk low-birth-weight infants. *Pediatrics* 1985; 76 (3): 351-354.

8. Van de Bor M.and et al. Hyperbilirubinemia in preterm infants and neurodevelopmental outcome at 2 years of age: results of a national

[Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2]
[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255]

collaborative survey. *Pediatrics* 1989; 83 (6): 915-920.

9. Maimburg RD. and et al. Neonatal jaundice, autism, and other disorders of psychological development. *Pediatrics* 2010; 126 (5): 872-8. doi: 10.1542/peds.2010-0052.

10. Khoshdel A and et al. Effect of shir-e-khesht (Billinaster drop) consumption by the neonates or their mothers on the neonatal icter. *Journal of Shahrekord Uuniversity of Medical Sciences* 2011; 13 (4): 67-73.

11. Mansouri M and et al. Evaluation of the preventive effects of purgative manna on neonatal icterus in Sanandaj. *Scientific Journal of Kurdistan University of Medical Sciences* 2012; 17 (2): 30-35.

12. Cloherty JP and et al. Manual of neonatal care. 2008: Lippincott Williams & Wilkins.

13. Kaplan M and et al. Neonatal jaundice and liver disease. Neonatal-Perinatal Medicine. Diseases of the Fetus and Infant. 9th ed. Cleveland, Ohaio: Mosby. 2011.

14. Dennery PA. Pharmacological interventions for the treatment of neonatal jaundice. in Seminars in neonatology. 2002. Elsevier.

15. Organization WH. WHO traditional medicine strategy 2002-2005. 2002.

16. Nasiri E. and et al. Survey of the burn wound healing by Iranian traditional medicine from the herbalists or herbal medicine vendors in the Mazandaran Province. *J. Med. Plants* 2013; 4 (48): 136-149.

17. Rezaeizadeh H and et al. The Traditional Iranian Medicine Point of View on Health and. *Iranian J. Publ. Health* 2009; 38 (1): 169-172.

18. Saggadi S and et al. A collection and survey of the traditional uses of the plants in kashan city. *J. Islamic and Iranian Traditional Medicine*. 2012; 1 (2): 29-36.

19. Amiri MS and et al. Ethnomedicinal plants used to cure jaundice by traditional healers of Mashhad, Iran. *Iranian J. Pharmaceutical Research* 2014; 13 (1): 157-162.

20. Sharma J and et al. The treatment of jaundice with medicinal plants in indigenous communities of the Sub-Himalayan region of Uttarakhand, India. *J. Ethnopharmacol*. 2012; 143 (1): 262-291.

21. Mosaddegh M and et al. Ethnobotanical survey of herbal remedies traditionally used in Kohghiluyeh va Boyer Ahmad province of Iran. *J. Ethnopharmacol*. 2012; 141 (1): 80-95.

22. Aqili Khorasani M. Makhzan al adviah. Tehran: Safa publication. 1991, 361.

23. Avicenna A. Ghanoon dar Teb (Canon). 2010, A. Sharafkandi (Trans Sorush Press, Tehran.

24. Rechinger KH. Flora iranica, Vol. 175. Papilionaceae IV, Astragalus II. 1999, Akademische Verlagsgesellschaft.

25. Assadi M. Flora of Iran. Vol. 38. 2001.

26. Amin GR. Popular medicinal plants of Iran. Vol. 1. 1991, Iranian Research Institute of Medicinal Plants Tehran.

27. Zargari A. Herbal drugs. Tehran: Tehran University. 2000, pp: 274-277.

28. Ghahreman A. Color flora of Iran. Research Institute of Forest and Rangelands, Tehran, Iran. 1980.

[Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2]
[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255]

29. Mozaffarian V. Farhang Mo'aser. A dictionary of Iranian plant names: Latin, English, Persian. 1996.

30. Tarhani F. and et al. A study of oral taranjabin effects on reducing neonat's hyprebilirubinemia. *Yafteh* 2004; 6 (22): 55-58.

31. Etebari M and et al. Genotoxicity evaluation of aqueous extracts of Cotoneaster discolor and Alhagi pseudalhagi by comet assay. *J. Research in Medical Sciences* 2012; 17 (2): 237-242.

32. Cakilcioglu U and et al. Ethnopharmacological survey of medicinal plants in Maden (Elazig-Turkey). *J. Ethnopharmacol.* 2011; 137 (1): 469-486.

33. Ebrahimi S and et al. Investigating the efficacy of Zizyphus jujuba on neonatal jaundice. *Iranian J. Pediatrics* 2011; 21 (3): 320-324.

34. Azadbakht M and et al. Effect of Manna from Cotoneaster discolor on infant Jaundice (effect on blood bilirubin level). *J. Med. Plants* 2005; 2 (14): 36-44.

35. Samvatsar S and et al. Plant sources for the treatment of jaundice in the tribals of Western Madhya Pradesh of India. *J. Ethnopharmacol.* 2000; 73 (1-2): 313-316.

36. Bakhshi Jouybari H, and et al. Materia medica used in jaundice based on Persian medicine. *Research Journal of Pharmacognosy* 2018; 5 (4): 83-93.

How to cite this article: Arbabi M, Naghdi Badi H, Labbafi MR, Mehrafarin A, Ebrahim Saboki E. Investigating the essential oil composition of *Ducrosia anethifolia* in differnet altitudes of sistan and baluchestan province, iran. ***Journal of Medicinal Plants*** 2020; 19(74): 255-276.
doi: 10.29252/jmp.19.74.255

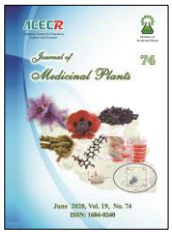
[Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2]
[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255]

J. Med. Plants 2020; 19(74): 255-276

Institute of Medicinal Plants

Journal of Medicinal Plants

Journal homepage: www.jmp.ir

Research Article

Evaluation of therapeutic strategies of neonatal jaundice by medicinal herbalists of Mazandaran province: a descriptive cross sectional study

Moloud Fakhri[1], Mohammad Azadbakht[1,5,*], Seyede Seddigheh Yousefi[1], Seyyed Nuraldin Mousavinasab[2], Roya Farhadi[3], Masoud Azadbakht[4], Ali Davoodi[5]

[1] *Traditional and Complementary Medicine Research Center, Addiction Institute, Mazandaran University of Medical Sciences, Iran*

[2] *Faculty of Health, Vital Statistics Department, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran*

[3] *Pediatrics Department, Bu-Ali Hospital, Faculty of Medicine, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran*

[4] *High educational of Sanna Institute, Sari, Iran*

[5] *Faculty of Pharmacy, Mazandaran University of Medical Sciences, Sari, Iran*

ARTICLE INFO

Keywords:
Bilirubin
Herbal medicine
Neonatal jaundice
Medicinal herbalist

ABSTRACT

Background: Neonatal jaundice is as a disease caused by the abnormality of bilirubin metabolism that tendency of people to traditional medicine is very high for the treatment. **Objective:** The aim of this study was to determine the therapeutic strategies, especially herbal treatments, in the neonatal jaundice, for mother and infant, based on verbally traditional medicine recommended by medicinal herbalists in Mazandaran province. **Methods:** This descriptive cross-sectional study was performed on all medicinal herbalists in Mazandaran province in 1394 and a snowball questionnaire was used for sampling. Data on demographic characteristics and treat neonatal jaundice using natural products were collected by direct method and the results were analyzed. **Results:** In this study, 12 medicinal plants for the baby and 49 herbal preparations for the mother were recommended. Moreover, based on recommendation of eighty-nine (98.9%) of the medicinal herbalists, Cotoneaster discolor (shir-e-khesht) was first choice of herbal medicine for prescribing to mother and baby. **Conclusion:** As based on this study, the medicinal plants such as: Cotoneaster discolor, Descurainia sophia, Cichorium intybus, and Alhagi maurorum are used for neonatal jaundice as the main herbal remedies in Mazandaran province. However, this study is the first step in identifying and developing new drugs to treat neonatal jaundice, and requires additional pharmacological studies, pharmacology, toxicology, animal studies, and in particular different clinical phases to assess the exact effects of these drugs.

* Corresponding author: mazadbakht@mazums.ac.ir

Received 12 May 2018; Received in revised form 7 May 2019; Accepted 7 May 2019
doi: 10.29252/jmp.19.74.255

© 2020. Open access. This article is distributed under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/)

[Downloaded from jmp.ir on 2026-11-03]
[DOR: 20.1001.1.2717204.2020.19.74.4.2]
[DOI: 10.29252/jmp.19.74.255]